



**ARCHEOLOGISCHE OPGRAVING
A380 HEILIGE GEESTSTRAAT 4-6
ANTWERPEN**

NOTA VAN DE DIENST ARCHEOLOGIE STAD ANTWERPEN

**Tim Bellens
December 2014**



COLOFON

Onderzoek

Archeologische opgraving
Heilige Geeststraat 4-6
(uitbreiding Museum Plantin Moretus en Prentenkabinet)

Opdrachtgever

Stad Antwerpen

Uitvoerder

Stad Antwerpen dienst archeologie

Datum onderzoek

18-24 september 2014

Auteur

Tim Bellens

copyright Stad Antwerpen afdeling archeologie

Zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de
Stad Antwerpen afdeling archeologie mag geen enkel
onderdeel of uittreksel van deze tekst worden weergegeven
of in een elektronische databank worden gevoegd, noch
gefotokopieerd of op een andere manier vermenigvuldigd.



INHOUDSTAFEL

1. IDENTIFICATIE.....	p. 4
1.1. VAN DE VERSLAGGEVER.....	p. 4
1.2. VAN HET ONDERZOEKSTERREIN.....	p. 4
1.3. KAART.....	p. 5
2. ARCHEOLOGISCHE NOTA.....	p. 7
2.1. INLEIDING.....	p. 7
2.2. ONDERZOEKSSTRATEGIE.....	p. 8
2.3. RESULTATEN VAN HET ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK.....	p. 10
KELDER 1.....	p. 12
KELDER 2.....	p. 14
KELDER 3.....	p. 17
KELDER 4.....	p. 18
AFVALKUIL.....	p. 19
WATERPUTTEN.....	p. 20
2.4. INTERPRETATIE VAN DE RESULTATEN EN BESLUIT.....	p. 22
3. BIBLIOGRAFIE.....	p. 25
TREFWOORDEN.....	p. 25



1. IDENTIFICATIE

1.1. VAN DE VERSLAGGEVER

Tim Bellens – consulent archeologie

Stad Antwerpen dienst archeologie

Postadres: Grote Markt 1 – 2000 Antwerpen

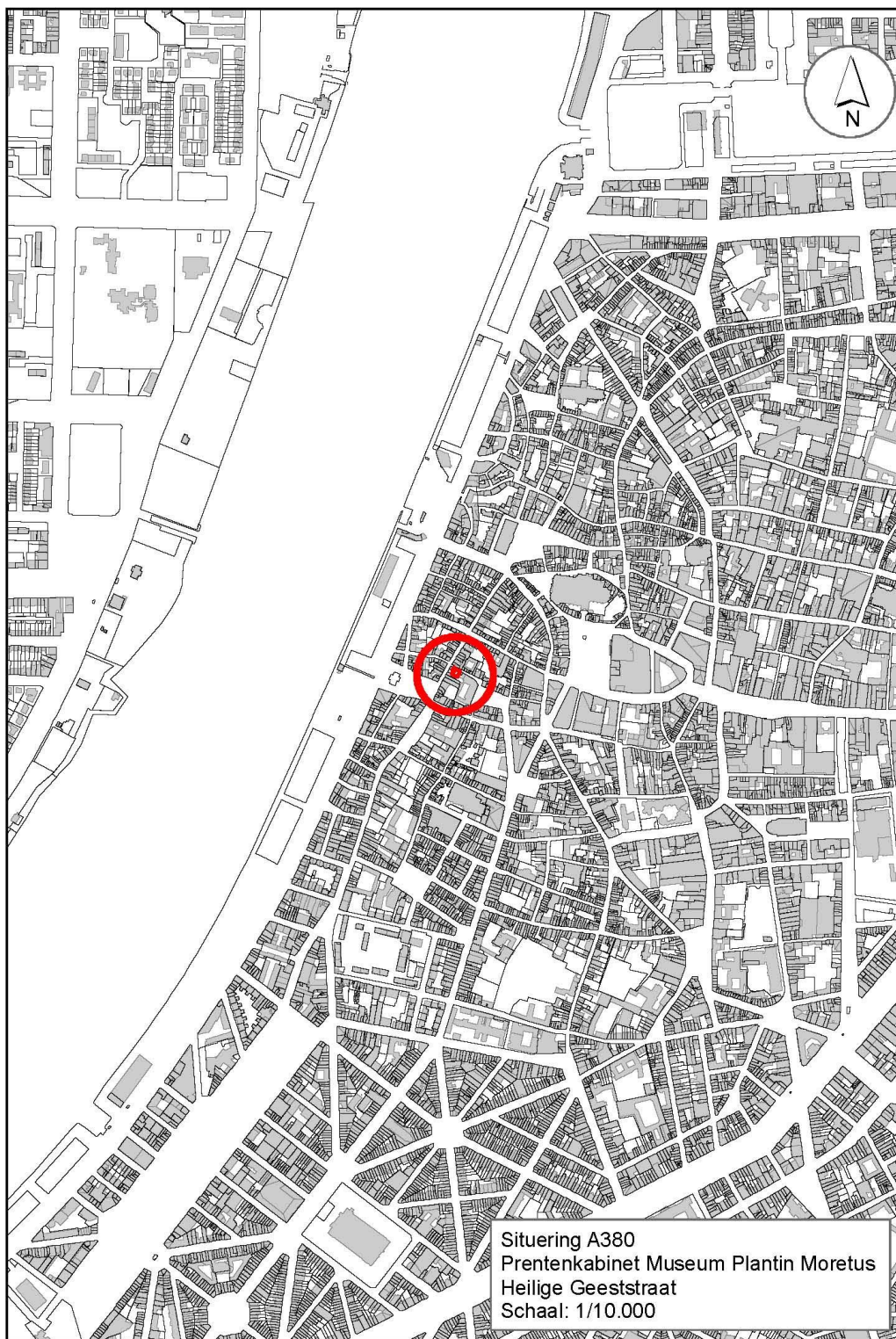
Kantooradres: Francis Wellesplein 1 – 2018 Antwerpen

1.2. VAN HET ONDERZOEKSTERREIN

Provincie	Antwerpen
Gemeente	Antwerpen
Deelgemeente	Antwerpen
Coördinaten	51°13'07" N 4°23'51" O
Kadastergegevens	afdeling 4 sectie D percelen 575f, 581, 583a en 584
Adres	Heilige Geeststraat 4-6
Toponiem	-
Naam van de site	A380 Heilige Geeststraat 4-6



1.3. KAART



Figuur 1. Situering A380 Heilige Geeststraat 4-6



Figuur 2. Situering onderzoekszone A380 Heilige Geeststraat 4-6

2. ARCHEOLOGISCHE NOTA

2.1. INLEIDING

Het Museum Plantin-Moretus voorziet in de uitbreiding van het museumcomplex, met de verbouwing van twee bestaande bouwvolumes (Heilige Geeststraat 8-10) en de realisatie van een nieuwbouwvolume (H. Geeststraat 4-6). Het archeologisch onderzoek beperkt zich tot het nieuwbouwvolume, ter plaatse van het te slopen pand met huisnummer 4 en het als parking gebruikte terrein waar ooit nummer 6 stond.

Het projectgebied is gelegen in een zone die op de Lokale Archeologische Advieskaart wordt aangegeven als archeologisch onderzoeksgebied, omwille van de ligging in de zone van de 1ste stadsuitbreiding (ca.1200). Voordien was er op deze locatie reeds een belangrijke bebouwing aanwezig. Het huidige bouwblok gaat terug tot minstens de 16de eeuw. Het Museum Plantin-Moretus/Prentenkabinet (Vrijdagmarkt 22-23) bevat de enige nog ingerichte drukkerij-uitgeverij uit de 16de eeuw en is ingeschreven op de lijst van het Unesco-werelderfgoed (15-07-2005).



Figuur 3. Luchtfoto met aanduiding onderzoekszone A380 Heilige Geeststraat 4-6 (bron: Google Earth)



De naam van de Heilige Geeststraat houdt verband met het huis *'Heyligen Geest'*, gelegen op de noordoostelijke hoek met de Hoogstraat. De Heilige Geeststraat wordt al in de 14^{de} eeuw vermeldt als *'Peter Draecx stege'*, wat verband houdt met de adellijke familie Draeck die het eigendom *'Den Gulden Cop'* (nu H. Geeststraat 9) bezaten. In de loop van de 15^{de} eeuw hanteerde men door huwelijksrelaties tussen de families Draeck en vanden Werve ook de naam *'straetken vanden Werve'*. De straat werd ingekort door de aanleg van de Vrijdagmarkt rond het midden van de 16^{de} eeuw (VANDE WEGHE 1977, 212-213).

Bouwhistorisch en –fysisch onderzoek door de stedelijke dienst monumentenzorg wees uit dat het pand nummer 4 teruggaat tot de 16^{de} eeuw maar in 1847 bijna volledig verbouwd werd, op uitzondering van enkele gebouwdelen. Huisnummer 8 daarentegen bevat nog wel veel waardevolle gebouwdelen uit de 16^{de} of vroege 17^{de} eeuw. Het pand droeg onder meer de historische namen *'het Schelvisken'* en *'de Jongen Schelvis'*. Nummer 4 zou ooit in verbinding gestaan hebben met het pand *'Gulden Ster'* of *'Sint-Aubert'*, Hoogstraat 61 (VAN DER MEYNSBRUGGE, onuitgegeven nota's). Over het reeds vroeger gesloopte pand met huisnummer 6 is tot dusver weinig bekend.

In het Museum Plantin-Moretus voerde de stedelijke dienst archeologie in 2008 terreinonderzoek uit in de zuidelijke helft van de binnentuin, met het oog op de heraanleg ervan. Tijdens die campagne (site A182) werden sporen van tuinbouw geregistreerd, evenals een ondergronds rioolstelsel of afloopsysteem, mogelijk uit de 18^{de} eeuw (DIX e.a. 2013, 330; VYNCKIER & BELLENS 2008). In de omgeving van het projectgebied trof de stedelijke dienst archeologie in 19.. een kuil met daarin laatromeins aardewerk, meer bepaald op de hoek van de Hoogstraat met de Reyndersstraat (VEECKMAN ...). Net iets verder zuidelijk van het onderzoeksterrein trof de stedelijke dienst archeologie in 2003 tussen de Korte Ridderstraat en Oever een kuil aan met daarin scherven aardewerk uit de vroege ijzertijd (ca. 800 v.c.).

2.2. ONDERZOEKSSTRATEGIE

Het archeologisch onderzoek stelde tot doel de bewoningsgeschiedenis en het vroegste landgebruik binnen dit deel van het bouwblok in kaart te brengen. Hierbij dienden minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

- wat is de aard, datering, en bewaringstoestand van de aanwezige archeologische resten?
- maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, wat is de vondstdichtheid en hoe is de conserveringstoestand?
- zijn er sporen van bodemvorming?
- op welke hoogte bevindt zich de natuurlijke bodem?

Het project- en onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van ca. 165 m². Het terreinonderzoek werd omwille van bouw- en funderingstechnieken gefaseerd uitgevoerd



en nam een zevental werkdagen in beslag. In een eerste fase kwam het bodemarchief van de zuidoostelijke helft van het onderzoeksgebied in beeld. De rest van het terrein werd middels korte terreininterventies verder in kaart gebracht. Het terreinwerk vergde de inzet van twee archeologen, een topograaf-landmeter en twee veldtechnici. Het Agentschap onroerend erfgoed van de Vlaamse Gemeenschap leverde voor het uitvoeren van het onderzoek twee vergunningen af: een voor het uitvoeren van de archeologische opgraving (vergunning nummer 2014/301), een voor de archeologische controle met metaaldetector (2014/301(2)).

Tijdens het veldwerk werden archeologisch sporen en structuren digitaal opgemeten met een *total station* en digitaal gefotografeerd. Vondsten werden ingezameld tijdens het veldwerk en tijdens het nat zeven over verschillende maaswijdten van selectief ingezamelde bulkmonsters. De digitale opmetingen werden verwerkt in AutoCAD en ArcGIS.

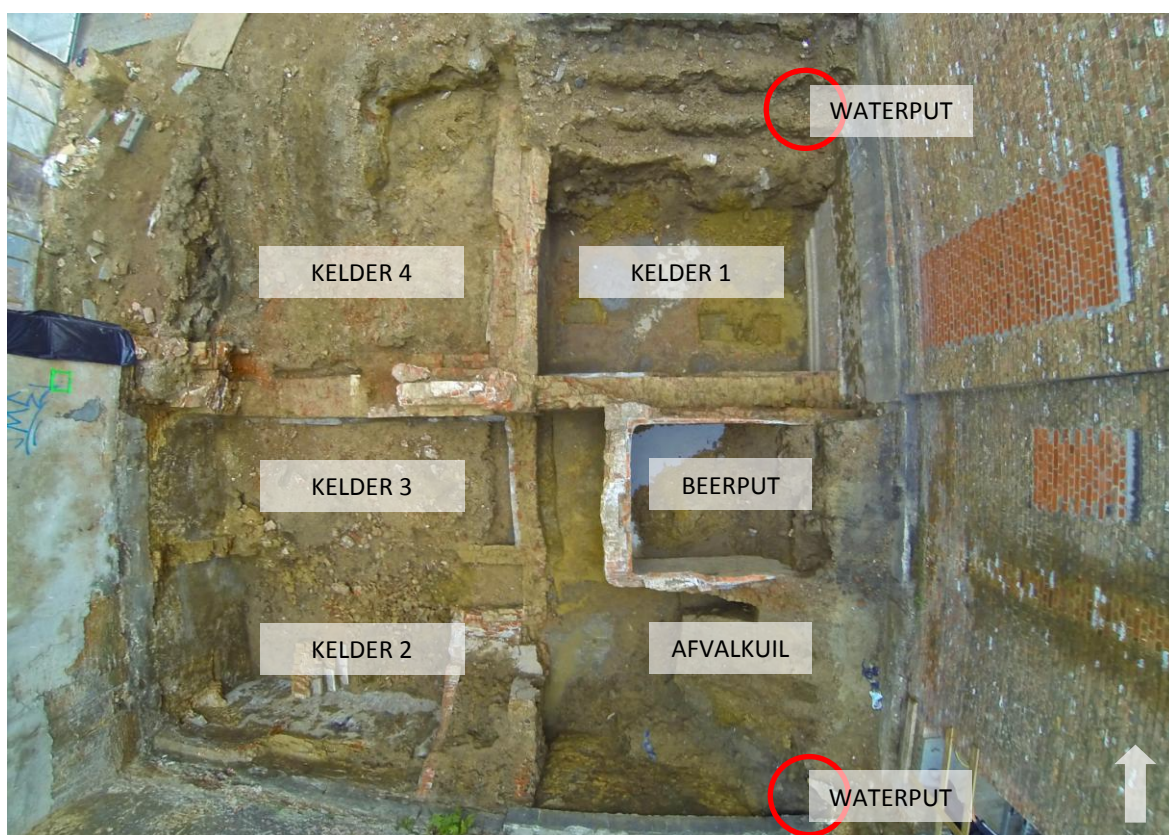
Het dossier A380 Heilige Geeststraat 4-6 bevindt zich bij de stedelijke dienst archeologie (contactadres: Grote Markt 1 2000 Antwerpen). De archeologische vondsten uit deze opgraving bevinden zich in het archeologisch depot van de stad Antwerpen (Havanastraat 1-5, blok E, 2030 Antwerpen-Luchtbal).



Figuur 4. Luchtfoto van de onderzoekszone, na de eerste uitgraving. De Heilige Geeststraat bevindt zich bovenaan in beeld, de Hoogstraat links

2.3. RESULTATEN VAN HET ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

Met het uitgraven van de bouwput kwamen een aantal steenbouwstructuren aan het licht die een ruimtelijke opdeling van het onderzoeksterrein mogelijk maakten: kelder 1 (noordoostelijke hoek van het onderzoeksterrein), kelder 2 (zuidwestelijke hoek), kelder 3 (westelijk deel van het terrein, tussen kelders 2 en 4) en kelder 4 (noordwestelijke hoek). Ten zuiden van kelder 1 situeert zich een rechthoekige beerput; ten zuiden daarvan bevindt zich een afvalkuil die dieper reikt dan de moederbodem. Deze ruimtelijke indeling wordt aangehouden in de verdere beschrijving van de archeologische sporen en structuren.



Figuur 5. Luchtfoto van de onderzoekszone met archeologische structuren als ruimtelijke opdeling

Ondanks de hoge bouwdensiteit binnen het onderzoeksterrein kon op één plaats informatie over de bodemopbouw verworven worden. Ter hoogte van de voormelde afvaluil in de zuidoostelijke hoek van het terrein werd een profiel van de bodemopbouw aangelegd, waarop volgende stratigrafie te lezen viel: onderaan quataire dekzanden met uitgeloopte toplaag, met daarop een antropogeen pakket grijs zand. De top van de moederbodem bevindt zich op ca. 5,4 m TAW. Volgens de *databank ondergrond Vlaanderen* bevat de ondergrond de Formatie van Kattendijk, gekenmerkt door 'groengrijs tot grijs fijn zand, plaatselijke kleihoudend' (<https://dov.vlaanderen.be>). De antropogene laag vertoont onderaan sporen van bioturbatie.



Figuur 6. Bodemopbouw in de zuidoostelijke hoek van het terrein, links van de bakstenen waterput, onder de fluorescerende cijfers '23'



Kelder 1

Kelder 1 betreft een rechthoekige onderaardse ruimte van ca. 5,7 x 5,2 m (ca. 29,6 m²), voorzien van een grotendeels vernield bakstenen tongewelf waarvan de geboorte en aanzet nog in de westelijke muur te zien is. De zuidelijk muur is tweeënhalfsteens dik en bestaat uit bakstenen van 18/18,5 x 8,5 x 3,5 cm, gebonden met een gele kalkmortel. De westelijke muur is in feite de oostelijke keldermuur van kelder 4 (zie lager). De noordelijke keldermuur kon niet onderzocht worden omwille van veiligheidsvoorschriften. De oostelijke muur tenslotte werd in het verleden vervangen of geschaagd door een betonwand. Zowel de zuidelijke als westelijke muren zijn voorzien van een halfsteense bakstenen klamplaag met een hoogte van ongeveer een meter. Het gewelf bestaat uit bakstenen van 17 x 7,5 x 3,5 cm en gele kalkmortel. De keldervloer bestaat uit zorgvuldig gelegde rechthoekige, ongeglazuurde vloertegels van 23,5/24/24,5 x 10,5 x 3,3 cm, op een mortel- en/of puinbed. Zowel de keldermuren als –vloer werden in het verleden bedekt met een harde, grijze cementmortel. Kelder 1 is de onderbouw van een rechthoekig diep huis, met de korte zijde als gevel langs de H. Geeststraat.

Net ten zuiden van kelder 1 bevindt zich een rechthoekige baksteenconstructie van 3,4 x 2,3 m waarvan de tweeënhalfsteense buitenmuur bestaat uit bakstenen van 16,5/17 x 8,5 x 4 cm. Aan de binnenkant bevindt zich een halfsteense klamplaag met bakstenen van 16 x 7 x 3,5 cm. De binnenzijde van de putconstructie, met inbegrip van de vloer, is bestreken met harde cementmortel. Wellicht gaat het oorspronkelijk om een beerput, die later mogelijk omgevormd werd tot regenbak.

De putconstructie bevindt zich achter het bouwvolume boven kelder 1, op een binnenplaats. Het is deze open achterplaats waarop twee achterhuizen (kelders 2 en 3, zie verder) uitgaven. Tussen de putconstructie en het bouwvolume van/boven kelder 3 is een gang van ongeveer 1,2 meter breedte, die de achterhuizen verbindt met de H. Geeststraat.



Figuur 7. Kelder 1: zicht op de zuidelijke en westelijke keldermuur en op de aanzet van het gewelf (rechts in beeld)



Figuur 8. Zicht op de zuidelijke muur van kelder 1, met rechts de aanzet van het vernielde tonggewelf

Kelder 2

In de zuidwestelijke hoek van het onderzoeksterrein situeert zich kelder 2, een rechthoekige, ondergrondse ruimte van 6,3 x 3,5 m (ca. 22 m²). Oorspronkelijk was deze kelder voorzien van een bakstenen tongewelf. In de zuidwestelijke hoek van kelder 2 bevindt zich een bakstenen trap met natuursteentreden. Wellicht is de trap een latere toevoeging. Ook de westelijke keldermuur vertoont sporen van verbouwing: in een oudere fase was er een doorgang naar de kelder van het buurpand in de Hoogstraat.



Figuur 9. Zicht op kelders 2 (links achteraan in beeld) en 3 (midden achteraan)



Figuur 10. Zicht op de westelijke muur van kelder 2 en de deels vernielde trap in bak- en natuursteen

De met de aangrenzende kelder 3 gedeelde, noordelijke scheimuur heeft een dubbelsteense dikte en bestaat uit bakstenen van 21 x 12,5 x 5,5 cm en een gele kalkmortel. De oostelijke keldermuur daarentegen is opgebouwd met kleinere bakstenen, namelijk 18,5 x 8,4 cm, terwijl de bakstenen van de trap 16 x 7,5 x 4 cm meten. In de zuidoostelijke hoek van kelder 2 is posterieur aan de bouw van de kelder een rechthoekige beerput geplaatst, met bakstenen van 15 x 7 x 3,7 cm, aan de binnenzijde met bakstenen beklampt en bestreken met harde cementmortel. De westzijde van kelder 2 lijkt eveneens op een later tijdstip dichtgemetseld met bakstenen van onder meer 16,5 x 7,5 x 4 cm. Boven de trap zijn bakstenen van 16/16,5 x 9 x 4 cm waar te nemen. Over de vloer kon om bouwtechnische redenen geen informatie bekomen worden. Kelder 2 behoort tot een inmiddels afgebroken achterhuis op rechthoekig grondplan, dat ooit in verbinding stond met het pand Hoogstraat 61, waarvan de muurankers aan de straatgevel als datum '1575' vermelden.



Figuur 11. Zicht op de zuidelijke muur van kelder 2 en de deels vernielde trap

Kelder 3

Net ten noorden van kelder 2 situeert zich kelder 3, een gelijkaardige ondergrondse ruimte met verdwenen tongewelf en met een grootte van 6 x 2,3 m (13,8 m²). De zuidelijke scheimuur werd hierboven al beschreven; de oostelijke vertegenwoordigt eenzelfde bouwphase als de zuidelijk muur en bestaat bijgevolg uit bakstenen van 21 x 12,5 x 5,5 cm en gele kalkmortel. De noordelijke keldermuur is opgebouwd met bakstenen van 20,5 x 9,5 x 4 cm en een witte kalkmortel. Zowel de oostelijke als de noordelijke muur zijn voorzien van een halfsteense bakstenen klamplaag met een hoogte van ongeveer een meter. De westelijke muur bestaat uit bakstenen van 20,5 x 12,5 x 5,5 cm en een zavelrijke mortel. Boven de hoek met de noordelijke muur is een bouwnaad waar te nemen in het metselwerk. Kelder 3 behoorde net als kelder 2 tot een rechthoekig achterhuis. Beide achterhuizen waren noordwest-zuidoost-georiënteerd en gaven uit op een binnenplaats, met de Heilige Geeststraat verbonden door een gang tussen de huisnummers 4 en 6, ter hoogte van nummer 6.



Figuur 12. Zicht op de westelijke (midden in beeld) en noordelijk (rechts) muur van kelder 3

Kelder 4

Ten noorden van kelder 3 en ten westen van kelder 1 situeert zich kelder 4, een ondergrondse ruimte van minstens 6 x 5,5 m (33 m²). Oorspronkelijk overspande een bakstenen tongewelf de kelder. De oostelijke keldermuur heeft een dubbelsteense dikte en bestaat uit bakstenen van 22,5 x 10/11,5 x 5 cm en gele kalkmortel. De muur bevat echter ook bakstenen van 23 x 10,3 x 5 cm. Tegen de oostzijde van deze muur werd het gewelf van kelder 1 gebouwd. De zuidelijke muur van kelder 4 vertoont meerdere bouwfasen: in de zuidoostelijke hoek bevat de muur bakstenen van 24/20,5 x 11,5/9,5 x 5/4 cm, terwijl het centrale deel van de zuidelijke keldermuur uit kistwerk met gefragmenteerde bakstenen en gele kalkmortel bestaat. Ter hoogte van de hoek van het zuidwestelijke buurpand werd een dubbelsteens muurdeel opgemerkt dat net als de oostelijke keldermuur bestaat uit bakstenen van 22,5 x 10,5 x 5 cm. In de mortel van dit muurdeel bevond zich een scherf aardewerk in proto- of bijna-steengoed. Kelder 4 kon omwille van bouwtechniek en veiligheidsvoorschriften niet verder in detail onderzocht worden. Over de omvang of het karakter van de verdwenen bovenbouw kan dan ook niets met zekerheid gezegd worden. Vermoedelijk was het bouwvolume boven kelder 4, een diep huis met de korte zijde als straatgevel.



Figuur 13. Zicht op kelder 3 (links in beeld) en de hoek met het zuidoostelijke buurpand van kelder 4 (rechts)

Afvalkuil

Ten zuiden van kelder 1 en de aangrenzende bakstenen beerput werd tijdens de uitgraving van de bouwput tot op archeologisch niveau een talud gegraven. In het profiel van deze helling werden de contouren van een afvalkuil (S1) herkend. De vulling van deze kuil, mogelijk een mestkuil, bevatte een hoeveelheid *archaeologica* (S1/V1), met onder meer fragmenten van hoogversierd en grijs aardewerk. Een representatieve hoeveelheid van de vulling werd in bulk ingezameld in *big bags*. Dit bulkmateriaal dient nog verder gezeefd te worden over verschillende maaswijdten.



Figuur 14. Zicht op kuil S1 in het talud ten zuiden van kelder 1 en de aangrenzende putconstructie

Waterputten

Ten zuiden van de afvalkuil bevindt zich een ronde bakstenen waterput, gelegen op de scheiding met het zuidelijke buurpand. Een gelijkaardige waterput werd aangetroffen in de noordoostelijke hoek van kelder 1. Ook die waterput bevindt zich gedeeltelijk op de scheiding met het buurpand. De waterputten werden om bouwtechnische en veiligheidsredenen niet verder opgegraven.



Figuur 15. De zuidelijke waterput



Figuur 16. De noordelijke waterput, in kelder 1



2.4. INTERPRETATIE VAN DE RESULTATEN EN BESLUIT

Op basis van de stratigrafie en de bouwmaterialen en –technieken kunnen een aantal conclusies over de aangetroffen sporen en structuren getrokken worden.

Wat betreft het vroeg(st)e bodemgebruik is er weinig informatie voorhanden omdat het overgrote deel van het onderzoeksterrein de voorbije eeuwen ingrijpend werd veranderd door graaf- en bouwwerken, in de eerste plaats voor de bouw van stenen keldervolumes, maar eveneens voor de aanleg van afvalkuilen en beer- en waterputten. Enkel in de zuidoostelijke hoek van het terrein kon over een minimale breedte en hoogte een zicht verkregen worden op de oorspronkelijke bodemopbouw, met een of meerdere al dan niet gehomogeniseerde antropogene pakketten bovenop quartair dekzand. De overgang tussen A-, E-, B- en C-horizont is diffuus en gebioturbeerd en geeft wellicht bodemvorming over een relatief langere periode weer; er zijn geen aanwijzingen voor een terreinafgraving of –nivellering, behalve dan de ingrepen vanaf de Late Middeleeuwen. Wegens het ontbreken van dateerbaar vondstmateriaal kan niets gezegd worden over het moment van het ontstaan van de A-horizont, evenmin over het karakter ervan. Wel is het zo dat er in de omgeving sporen vanaf de vroege ijzertijd zijn aangetroffen, wat een pre-middeleeuws landgebruik ter hoogte van het onderzoeksterrein niet uitsluit. Indien er zich daadwerkelijk sporen en vondsten uit cultuurperioden vóór de Late Middeleeuwen bevonden, dan zullen deze zonder veel twijfel verdwenen zijn door de vele graaf- en bouwwerken.

In de zuidoostelijke hoek van het bouwterrein bevindt zich een afvalkuil, mogelijk een mestkuil. Het aangetroffen vondstmateriaal dateert uit de Late Middeleeuwen. Hoe de afvalkuil gerelateerd is aan de historische bebouwing is moeilijk vast te stellen. Aangezien de kuil zich in de zuidoostelijke hoek en binnen de perceelsgrenzen van het onderzoeksterrein bevindt, lijkt het niet uitgesloten dat de kuil oorspronkelijk behoorde tot laatmiddeleeuwse bewoning ter hoogte van de latere H. Geeststraat nummer 6, al is dit zeer hypothetisch aangezien de laatmiddeleeuwse perceelsstructuur en -indeling niet zomaar te ontrafelen is zonder verder detailonderzoek van het bouwblok. In elk geval levert de afvalkuil wel bewijs voor laatmiddeleeuwse bewoning ter plaatse.

Wat betreft de bouwchronologie van de steenbouvvolumes, kan uit de analyse van de aangetroffen bouwmaterialen en onderlinge stratigrafie (zowel horizontaal als vertikaal) afgeleid worden dat kelder 4 eerst werd aangelegd, of ten minste de oudste muurdelen van het onderzoeksterrein bevat. Bouwchronologisch gezien lijkt het logisch dat kelder 4 dateert van vóór de andere kelders, als we uitgaan van het belang en bouwgeschiedenis van de Hoogstraat. Het lijkt aannemelijk dat er al vroeg – al zeker tijdens de Late Middeleeuwen – lintbebouwing langs de Hoogstraat verschijnt, om nadien de aanpalende zijstraten (waaronder de H. Geeststraat), stegen en gangen in te breiden. Ma.w. hoe dichterbij de Hoogstraat, hoe ouder de bewaarde steenbouvvolumes. Kelder 1 werd nadien opgericht, net als kelders 2 en 3. Deze laatste twee kwamen wellicht in één bouwfase tot stand. Op basis van de baksteenformaten zou kelder 1 jonger zijn dan kelders 2 en 3, al lijkt dit onlogisch met de redenering dat de lintbebouwing langs de H. Geeststraat de inbreiding op de achtererven vooraf zou moeten gaan. Tenzij dan weer dat



de achterhuizen van kelders 2 en 3 te maken hebben met de bouwchronologie van de Hoogstraat, die zoals gesteld ouder zal zijn. De hierboven geschetste bouwchronologische reconstructie is echter zeer hypothetisch en vergt in feite grootschalig detailonderzoek van de betreffende bouwblokken.

De datering van de aangetroffen structuren indachtig, mogen we veronderstellen dat de huidige perceelsstructuur en het stratenpatroon van het bouwblok – behoudens kleine wijzingen - teruggaat tot minstens de Late Middeleeuwen.

Het archeologisch onderzoek heeft informatie ingewonnen en kennis opgeleverd over de bewoningsgeschiedenis binnen dit deel van het bouwblok. Volgende onderzoeksvragen kunnen beantwoord worden:

- wat is de aard, datering, en bewaringstoestand van de aanwezige archeologische resten? *Het archeologisch onderzoek ter hoogte van Heilige Geeststraat 4-6 wees uit dat de bewonings- en bouwgeschiedenis van dit deel van het bouwblok teruggaat tot minstens de Late Middeleeuwen (1300-1500 AD), getuige het aantreffen van kelderdelen onder verdwenen historische panden waarvan de bouwmaterialen en –technieken wijzen op een datering vanaf de Late Middeleeuwen. De inhoud van de aangetroffen afvalkuil sluit qua datering hierbij aan.*
- maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren? *De kelderdelen en funderingen van vier bouwvolumes (twee huizen langs de Heilige Geeststraat en twee achterhuizen) werden in kaart gebracht, net als de resten van twee waterputten, twee afvalputten en een afvalkuil.*
- behoren de sporen tot één of meerdere periodes? *De aangetroffen sporen en structuren dateren uit de Late Middeleeuwen, Nieuwe en Nieuwste Tijd.*
- welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, wat is de vondstdichtheid en hoe is de conserveringstoestand? *Enkel in de afvalkuil en in de kern van muurdeel S2 werd vondstmateriaal, in hoofdzaak aardewerk, aangetroffen. Het vondstmateriaal kan in de Late Middeleeuwen gedateerd worden.*
- zijn er sporen van bodemvorming? *Slechts op één plek op het bouwterrein was de oorspronkelijke bodemopbouw gevrijwaard gebleven van (post-)middeleeuwse bouwactiviteiten. Het profiel van deze bodem vertoonde bodemopbouw met de aanwezigheid van een A-, E-, B- en C-horizont.*
- op welke hoogte bevindt zich de natuurlijke bodem? *De top van de moederbodem bevindt zich op dit bouwterrein op ca. 5,4 m TAW.*



Dankbetuiging

De auteur wenst volgende personen en instanties te bedanken: Museum Plantin-Moretus, de stedelijke dienst archeologie, de stedelijke dienst monumentenzorg, Mark Verhoeven, Inneke Van Couteren en Bert Schepens.

Illustraties

Alle kaarten, plannen en afbeeldingen zijn eigendom van de dienst archeologie van de stad Antwerpen en mogen enkel gebruikt worden mits schriftelijke goedkeuring van de eigenaar. Figuur 3 is een uittreksel uit Google Earth.



3. BIBLIOGRAFIE

DIX B., VYNCKIER G., BELLENS T., VAN DEN BOSSCHE H. & FABRI R. 2013: Garden Archaeology in Flanders. Developing a new archaeological discipline in Flanders at the Neue Garten in the Landcommandery Alden Biesen (Bilzen) and the garden of the Plantin-Moretus Museum at Antwerp, in: *Relicta. Archeologie, Monumenten- en Landschapsonderzoek in Vlaanderen*, 10, p. 275-344.

VAN DER MEYNSBRUGGE V. s.d.: *Bouwhistorische nota's betreffende Heilige Geeststraat 2-10* (onuitgegeven nota's).

VANDE WEGHE R. 1977: *Geschiedenis van de Antwerpse straatnamen*, Antwerpen, p. 212-213.

VYNCKIER G. & BELLENS T. 2008: Archeologisch tuinonderzoek in Museum Plantin-Moretus, in *Rapporten van het Stedelijk informatiecentrum archeologie & monumentenzorg*, 4.

TREFWOORDEN

Stadskernonderzoek – Late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd – Nieuwste Tijd - steenbouw – Antwerpen – Heilige Geeststraat - Hoogstraat